

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ”

Факултет „Финанси“

Катедра „Финанси и кредит”

ГАЛЯ ПАВЛОВА ГЕОРГИЕВА

ЭФЕКТИВНОСТ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ФИНАНСИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за придобиване на
образователна и научна степен „доктор” по докторска
програма „Финанси, парично обръщение, кредит и
застраховка (Финанси)

Научен ръководител:
проф. д-р Теодора Димитрова

Свищов
2017 г.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на катедрения съвет на катедра „Финанси и кредит“ при Факултет „Финанси“ на Стопанска академия „Д . А. Ценов“ – гр. Свищов.

Данни за дисертационния труд:

Брой страници – 260 (основен текст – 250)

Брой фигури – 90

Брой таблици – 25

Брой литературни източници – 144

Брой публикации на дисертанта – 5

Защитата ще се проведе на 15.12.2017 г. от 13.00 ч. в Заседателна зала Ректорат на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов на открито заседание на Научното жури.

Материалите по защитата са на разположение в Отдел „Докторантура и академично развитие“ на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

I. Обща характеристика на дисертационния труд

1. Актуалност на темата
2. Обект и предмет на изследването
3. Изследователска теза
4. Цел на дисертационния труд
5. Задачи и методология на изследването
6. Обхват на изследването
7. Структура на изследването
8. Приложимост на резултатите от изследването

II. Основно съдържание на дисертационния труд

1. Въведение
2. ГЛАВА I. ТЕОРЕТИЧНИ И ФИНАНСОВО-БЮДЖЕТНИ АСПЕКТИ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ФИНАНСИРАНЕ
3. ГЛАВА II. ВЛИЯНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ФИНАНСИРАНЕ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ
4. ГЛАВА III. ОЦЕНКА НА ЕФЕКТИВНОСТТА НА ЕВРОПЕЙСКОТО ФИНАНСИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ
5. Заключение

III. Насоки за бъдещи изследвания по темата на дисертацията

IV. Справка за научните и научно-приложни приноси в дисертационния труд

V. Списък с публикацииите на докторанта

VI. Декларация за оригиналност и достоверност

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на темата

Европейският съюз (ЕС) се причислява към шедьоврите на съвременната цивилизация по отношение на икономическото и социално сътрудничество между участващите страни, което го превръща и в основен център на международни отношения и процеси. Като част от тази интеграционна общност, България е изправена пред редица предизвикателства, преодоляването на които спомага за превръщането ѝ в равноправен член, чрез достигане на средноевропейските нива на развитие и ограничаване на негативните ефекти от глобалната икономическа криза. В резултат европейското финансиране по линия на оперативните програми (ОП) може да послужи като източник на допълнителни ресурси, допринасящи за извършването на необходимите реформи, за целево инвестиране в значими сфери на икономиката, генериращи по-висок растеж и по-добър жизнен стандарт в страната. Европейските институции все по-често поставят акцент именно върху приноса на средствата, предоставени по европейските програми за ускоряване процесите по интеграция и икономическо развитие, и постигнатите резултати. На тази основа актуалността на настоящото изследване произтича от необходимостта да се оцени значимостта на европейското финансиране, което през последните години се утвърждава като основен инструмент за осъществяване на множество икономически и социални политики, за премахване на концептуалните различия между страните-членки на ЕС, с потенциал на ключов финансов източник в условия на недостиг на ресурси. В търсенето на иновативни рационални решения при управлението на европейското финансиране с оглед оптималност и ефективност, е установена необходимостта от изследване на неговата специфика и икономическа роля в България. В този смисъл изследването на ефективността на европейското финансиране в България е актуална тема с подчертан научен и приложен интерес, особено в условията на динамична социално-икономическа конюнктура.

2. Обект и предмет на изследването

Като **обект** на дисертационния труд се определя европейското финансиране в България, а негов **предмет** са инструментите за ефективното и рационално управление на средствата, предоставени от ЕС.

3. Изследователска теза

Изследователската теза, която авторът защитава е, че: *Европейското финансиране е значим фактор за икономическия растеж на България, а неговата ефективност е резултат от рационалното управление на средствата по оперативните програми на ЕС и формулирането на адекватни национални приоритети и решения за постигане на икономическа конвергенция.*

4. Цел на дисертационния труд

Целта, която авторът си поставя е да се представи значимостта и въздействието на европейското финансиране в България чрез извършване на качествен и количествен анализ на средствата по оперативните програми през първия програмен период (2007–2013 г.), въз основа на което да се формулират насоки за оптимизиране ефективността на европейското финансиране през новия програмен период.

5. Задачи и методология на дисертационния труд

За да бъде постигната така поставената цел, дисертационният труд се концентрира върху изпълнението на следните **задачи**:

- Да се определи мястото, функцията и значението на европейското финансиране във финансовата система на ЕС;
- Да се очертае профила на европейското финансиране чрез представяне на неговите основни инструменти, политики и приоритети;
- Да се извърши качествен и количествен анализ на ефективността на усвоените средства по оперативните програми в България в рамките на първия програмен период (2007–2013 г.) и да се оцени влиянието на европейското

финансиране върху икономическото развитие на България след края на първия програмен период;

➤ Да се анализират тенденциите при усвояването на европейското финансиране от бенефициентите в България през първия програмен период;

➤ Да се изведат значимите нагласи, касаещи ефективността на европейското финансиране на база анкетно проучване сред българските бенефициенти като основни участници в процеса по усвояване на средствата от оперативните програми за периода 2007–2013 г.;

➤ Да се открият положителните ефекти (силни страни), трудности (слаби страни), потенциали (възможности) и проблеми (заплахи) от европейското финансиране по линия на оперативните програми през първия програмен период и да се формулират възможни препоръки за повишаване ефективността на европейското финансиране в България.

Дисертационният труд се базира на **методите**: системен, структурен и сравнителен анализ, индукция и дедукция, графичен метод, емпирични и статистически методи, регресионен анализ. Получените крайни резултати и изведените препоръки се базират на инструментите на анкетното проучване и SWOT анализ.

6. Обхват на изследването

Изследователските търсения в дисертационния труд, в тяхната теоретична част, са насочени към анализ и синтез на теоретичните и финансово-бюджетни аспекти на европейското финансиране. Емпиричната част има за обхват финансовото управление на оперативните програми в България за първия програмен период (2007–2013 г.). Изследването на настоящия програмен период (2014–2020 г.) се ограничава до систематизиране на основните приоритети и цели, и извеждане на възможни решения за тяхното постигане.

7. Структура на изследването

Дисертационният труд е с общ обем от 260 стандартни страници, структуриран в три глави по следния начин:

Въведение.....	4
Глава I. ТЕОРЕТИЧНИ И ФИНАНСОВО-БЮДЖЕТНИ АСПЕКТИ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ФИНАНСИРАНЕ.....	9
1. Същностни характеристики на финансовата система на ЕС.....	10
1.1. Значимост на финансирането от ЕС.....	10
1.2. Специфика на финансиране и управление на европейския бюджет.....	20
2. Инструменти на европейското финансиране.....	37
2.1. Структурни и инвестиционни фондове.....	37
2.2. Структурни европейски политики.....	47
2.3. Иновативни финансови инструменти на ЕС.....	60
3. Стратегически европейски и национални цели в контекста на европейското финансиране.....	66
3.1. Цели и приоритети на ЕС според Стратегия „Европа 2020“.....	67
3.2. Анализ на приоритетите на националните стратегически документи за развитие на България в съответствие със Стратегия „Европа 2020“.....	72
ГЛАВА II. ВЛИЯНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ФИНАНСИРАНЕ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ.....	83
1. Специфика на Структурните оперативни програми за периода 2007–2013 г. и 2014–2020 г.....	84
2. Емпиричен анализ на ефективността на европейското финансиране в България за периода 2007–2013 г.....	101
2.1. Анализ на финансовото управление на оперативните програми в България за периода 2007–2013 г.....	102
2.2. Финансово-икономически анализ на регионалното развитие на България в края на първия програмен период 2007–2013 г.....	108
2.3. Оценка на ефективността на европейското финансиране в българските региони.....	131
3. Тенденции при усвояване на европейските средства от бенефициентите в България за периода 2007–2013 г.....	137
3.1. Емпиричен профил на бенефициентите по оперативните програми на ЕС за периода 2007–2013 г. в България.....	138

3.2. Анализ на усвоените европейски средства по оперативните програми през първия планов период от бенефициентите в България.....	148
---	-----

ГЛАВА III. ОЦЕНКА НА ЕФЕКТИВНОСТТА НА ЕВРОПЕЙСКОТО ФИНАНСИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ.....162

1. Проектиране, методология и реализация на анкетното проучване за изследване ефективността на европейското финансиране от гледна точка на бенефициентите.....	163
2. Емпиричен анализ на резултатите от проведеното анкетно проучване сред бенефициентите на европейски средства.....	170
3. Възможности за усъвършенстване дейностите по управление на европейското финансиране през настоящия програмен период (2014–2020 г.).....	203
Заклучение.....	237
Библиография.....	240
Приложения.....	251

8. Приложимост на резултатите от изследването

Очертаните в дисертационния труд теоретични обобщения и изводи, както и извършеното емпирично изследване, представят концептуалния профил на европейското финансиране като значим фактор за икономическото развитие на България. На тази основа предложеният модел на анализ на същността, мястото, ролята и финансовото управление на европейското финансиране в България е полезен ориентир и инструмент за идентифициране на неговото въздействие върху цялото общество. Концептуалната рамка на настоящото изследване има за цел да анализира зависимостта между потребностите на националната икономика, направените инвестиции и реализираните резултати по отношение подобряване на социално-икономическия живот в страната. Въпреки това са установени проблеми при недостатъчната ефективност на европейското финансиране в страната, което налага необходимостта от корекции в модела на управление на средствата от ЕС с цел изглаждане на националните и регионални диспропорции.

На база проведено анкетно проучване сред бенефициентите на европейско финансиране в България са обосновани положителните и отрицателни ефекти на

европейското финансиране и са установени основните възможности и проблеми през втория програмен период. В тази връзка констатирането на значителни несъответствия между очертаните приоритети и постигането на планираните резултати по отношение подобряване на социално-икономическия живот в страната изискват по-рационално планиране на последващи действия в посока промяна, целяща постигане на ефективен мениджмънт на европейското финансиране. Предложените стратегически насоки за усъвършенстване дейностите по по-целесъобразно управление на европейското финансиране в страната имат за цел да се използват като отправна точка за по-ефективно оползотворяване на средствата от ЕС през настоящия програмен период за постигане на икономически растеж и конвергенция.

II. ОСНОВНО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Въведение

В съдържателно отношение дисертационният труд включва въведение, теоретично и емпирично изследване, резултати от изследването и заключение. Във въведението са представени актуалността и значимостта на разработката и е изведена практическата насоченост на изследването. Конкретизирани са обектът, предметът, тезата, целта и конкретни задачи на дисертационния труд.

ГЛАВА I. ТЕОРЕТИЧНИ И ФИНАНСОВО-БЮДЖЕТНИ АСПЕКТИ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ФИНАНСИРАНЕ

Глава първа от дисертационния труд е разработена в обем от 74 страници, има теоретичен характер и последователно в три параграфа разглежда еволюцията, спецификата и ролята на основните източници и цели на европейското финансиране.

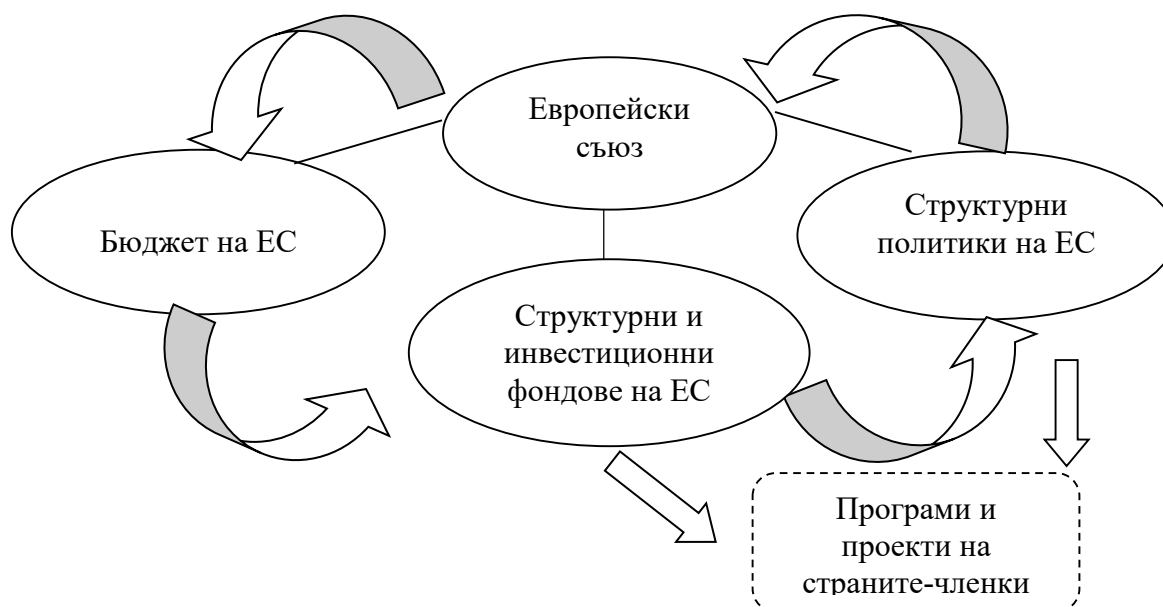
Параграф 1. Същностни характеристики на финансовата система на ЕС

В началото на този параграф е разгледан произходът на европейското финансиране като част от развитието на финансовата система на ЕС, целящо балансиран и устойчив икономически и социален прогрес чрез формирането и управлението на европейския бюджет. В тази връзка в **Подпараграф 1.1. Значимост на европейското финансиране**, авторът се ангажира с извеждане на обобщен и многоаспектен профил на европейското финансиране, като си поставя за цел да характеризира и аргументира необходимостта и ролята му в развитието на страните-членки на ЕС. Проучени са основните нормативни източници, според които е изложено значението на обекта на изследване. На база представената информация за европейското финансиране в контекста на договорите за създаването и функционирането на ЕС и от гледна точка на органите, заети в управлението на паричните ресурси, то се определя като съвкупност от финансови средства, които имат строго целево предназначение за обезпечаване на широка гама от политики, проекти и програми по отношение на регионално развитие, висока заетост и социално приобщаване, насърчаване на научните изследвания и иновации и други.

Стеснявайки обхватността на темата на национално ниво, се налага търсене и на други класификационни критерии относно обекта на настоящия научен труд, а именно бюджетното управление на европейското финансиране. Съгласно основните принципи на бюджета на ЕС, дефинирани в договорите на ЕС, Правилникът за бюджета, Финансовият регламент, договореностите между институциите и различни решения и заключения на Европейския съвет, европейското финансиране се определя като съвкупност от средства, предоставени от ЕС, които не трябва да заместват, а да допълват местните източници на ресурси във всяка страна.

С цел прецизност и обобщеност, авторът дефинира процеса по управление на европейското финансиране като иновативна и бързоразвиваща се форма на солидарност между страните-членки и визуализира схематично ролята и мястото му във финансовите взаимоотношения на Общността. **Европейското финансиране може да бъде идентифицирано като процес, предназначен за подкрепа на пропорционална и балансирана интеграция на страните-членки**

чрез бюджета на ЕС, представляващ направленията на финансиране за съответната година според Многогодишната финансова рамка и финансовите инструменти на ЕС – фондове и политики. (фиг. 1).

Фигура 1. Процес на финансиране в ЕС

В обобщение на изложените постановки относно същината на европейското финансиране и изхождайки от изначалната идея за създаване на ЕС, в която опорна точка се явява концепцията за обединение и солидарност между страните на ЕС, авторът дефинира *европейското финансиране като финансово взаимодействие на общностно равнище с цел осъществяване на справедливо и ефективно разпределение на средствата между страните-членки и постигане на висок икономически растеж, устойчиво развитие и конкурентоспособност.*

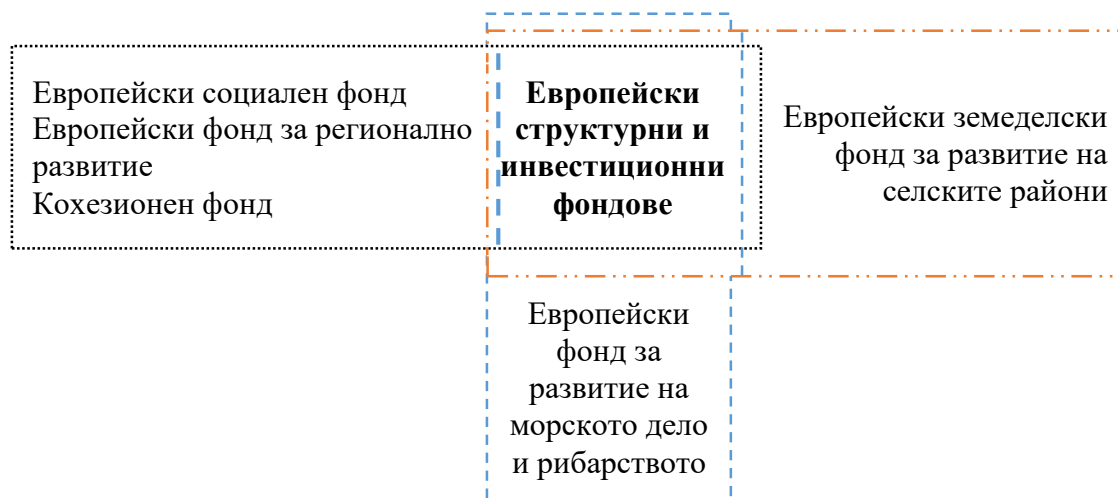
На следващо място в *Подпараграф 1.2.* на разработката е изведена и анализирана *спецификата и финансовото управление на европейския бюджет.* Основавайки се на основните характеристики и принципи на бюджета на ЕС са изведени и обобщени базовите разлики и прилики при съставянето, управлението и изпълнението му, който от своя страна е необходимо да бъде разграничен от общото схващане за националния бюджет. Разгледани са по отделно компонентите на т. нар. система на собствени ресурси на ЕС, целта на нейното създаване и еволюцията до настоящото разпределение на приходи в бюджета на ЕС. В следващата част на този подпараграф е разгледана структурата

на бюджетните разходи на ЕС чрез сравнителен анализ между основните разходни пера за периодите 2007–2013 г. и 2014–2020 г.

Параграф 2. Инструменти на европейското финансиране

Във втория параграф е направен преглед на основните инструменти на европейското финансиране, което спомага да се установи неговата роля и значение за развитието на Общността – фондове, политики и иновативни финансови инструменти.

Всеобхватното представяне на особеностите на европейското финансиране предопределя необходимостта от комплексно извеждане на профилните му характеристики чрез анализ на основните източници на финансиране в рамките на ЕС. На практика ***Параграф 2.1. Структурни и инвестиционни фондове*** представя тяхното значение и специфика като основен инструмент на европейското финансиране и функциониране в подкрепа на Общите политики на ЕС.

Фигура 2. Инструменти на европейското финансиране

След извършения синтез на отделните фондове е направено обобщение, че системата на управление на т.нар. Структурни и инвестиционни фондове се основава на принципите на субсидиарност и сътрудничество, с оглед на рационалното разпределение и ефективно действие на европейските средства. Самата система се явява основен инструмент на европейското финансиране, посредством който се осъществяват разпределителни процеси на финансови

ресурси между страните-членки във връзка с реализиране целите и политиките на Общността.

В **Подпараграф 2.2. Структурни европейски политики**, авторът има за цел да синтезира основните общи политики на ЕС, целящи икономически просперитет на страните-членки, взаимосътрудничество и взаимодействие между тях, което да допринесе за развитие на единния европейски пазар. По своята същност разработените политики засягат различни области и сфери, насочени към намаляване на диспропорциите в Европейското икономическо пространство и балансирано развитие на отделните страни. Освен това те представят действия, които Общността решава да следва в определени области на развитие, за да постигне общите цели, които имат пряко отношение към основните икономически агенти, създаващи продукта на труда – гражданите на ЕС и производствените предприятия. В наши дни основните политики на ЕС могат да бъдат обособени в следните области на интервенции и развитие: сближаване и регионално развитие, селско стопанство, рибно стопанство, околна среда, здравеопазване, права и защита на потребителите, транспорт, туризъм, енергетика, промишленост, научна и развойна дейност, заетост, убежище и имиграция, а също така данъчно облагане, правосъдие, култура, образование и спорт.

Предвид широката обхватност на сферите и областите в общите политики на ЕС и засегнатата проблематика в дисертационния труд, авторът разглежда Политиките на ЕС в две категории според възможностите за постигане целите на страните-членки. С оглед значимостта на европейското финансиране като част от общите политики на ЕС, в научното изследване авторът поставя акцент върху **Политиките на солидарност**, включващи регионалната политика и сближаване, общата селскостопанска политика, и социалната политика, и **Политики за иновации** – политика за съдействие на иновациите, околната среда, технологични иновации и енергетика. Всяка от тях е разгледана по отношение процеса на развитието ѝ, целите и приобщаването на страните-членки към нейните принципи и правила.

На последно място в **Подпараграф 2.3.** са синтезирани основните **Иновативни финансови инструменти на ЕС**. В тази връзка е открояна

разликата при безвъзмездното предоставяне на финансови средства от ЕС за реализиране на проект с обществена и значима цел, с което се свързва с понятието „европейско финансиране“ и допълнителните финансови инструменти. В подкрепа насърчаването на икономическия растеж в страните-членки и засиленото използване на европейското финансиране, ЕС създава и специфични финансови инструменти, които от своя страна се различават от формите за безвъзмездно предоставяне на средства. Този вид особени финансови инструменти имат мултиплициращ ефект за бюджета на ЕС като спомагат за осигуряването на допълнителни средства, необходими на бенефициентите за съфинансирането и реализацията на проекти със значимост за ЕС. На тази основа предвид богатия им брой, авторът класифицира част от тези финансови инструменти според източниците и целите им на финансиране.

След открояване и систематизиране на същността, целите и обхвата на инструментите и политиките на ЕС се очертава тясната взаимовръзка между европейското финансиране и постигане на общите цели за икономическо, социално и териториално сближаване. Най-общо казано финансовите инструменти се дефинират като средство, чрез което се управлява наличността на европейското финансиране, създаващи подходящи предпоставки за разгръщане на пълния потенциал на страните-членки и изграждане на конкурентоспособна икономика.

Параграф 3. Стратегически европейски и национални цели в контекста на европейското финансиране.

В третия параграф на първа глава, на база акцентиране върху европейските и национални цели и приоритети в основните стратегически документи, се подчертава ролята на европейското финансиране за тяхното постигане на общоевропейско и национално равнище. С цел внасяне на яснота относно визията за развитието на ЕС, *Подпараграф 3.1. Цели и приоритети на ЕС според Стратегия „Европа 2020“* маркира границите и параметрите на европейското финансиране в контекста на Стратегия „Европа 2020“, като тук е мястото да се анализират основните цели и причини за нейното създаване. На практика

очертаната взаимовръзка между целите на ЕС и европейското финансиране се представя най-ясно чрез Стратегия „Европа 2020“, която отразява новото виждане за развитието на съюза, неговите цели и политики. Отчитайки същността и значението на финансирането от ЕС като безвъзмездно предоставяне на средства с цел изпълнение на основните политики на Общността, разгръщането на цялостния потенциал на настоящата разработка не би било възможно без осъществяване на анализ на постиженията и бъдещите цели на ЕС в изпълнение на Стратегия „Европа 2020“.

С цел прецизност на изложението на следващо място в *Подпараграф 3.2. Анализ на приоритетите на националните стратегически документи за развитие на България в съответствие със Стратегия „Европа 2020“* са представени основните разлики в стратегическите документи през периодите 2007–2013 г. и 2014–2020 г. В тази връзка направените реформи имат за цел да надградят и усъвършенстват използването на европейското финансиране по начин, съобразен с времето, настъпилите дисбаланси и слабости в предходните нормативни документи. На практика националните стратегически документи представляват специфични за всяка страна-членка на ЕС стратегии, планове и програми за развитие, съобразени с конкретните потребности за преодоляване на основните проблеми и дисбаланси. В зависимост от предвидените направления за развитие се формират и отделните категории стратегически документи и съответните потоци на движение на финансовия ресурс, предоставен от ЕС и дефиниран по-горе като „европейско финансиране“ в България.

В резултат на извършения преглед на основните стратегически и програмни документи са изведени целите, приоритетите и основните предизвикателства пред България, които чрез активно и последователно сътрудничество от страна на ЕС, следва да бъдат постигнати и преодоляни. Следователно изпълнението на предвидените интервенции, залегнали в тези документи, ще доведат до повишаване конкурентоспособността на националната икономика по отношение на квалифицирана работна сила, създаване на иновативни продукти и региони в растеж, гарантиращи фактическа конвергенция към европейските нива на развитие и осигуряващи условия за по-висок жизнен стандарт.

На тази основа е изграден обобщен и синтезиран профил на европейското финансиране чрез извеждане на неговите съществени характеристики в следните аспекти:

Първо. На база изложените постановки относно същността и спецификата на европейското финансиране, както и изхождайки от изначалната идея за създаване на ЕС, авторът дефинира европейското финансиране като финансово партньорство на общностно равнище с цел осъществяване на справедливо и ефективно разпределение на средствата между страните-членки и постигане на висок икономически растеж, устойчиво развитие и конкурентоспособност.

Второ. Бюджетът на ЕС се определя като ключов компонент на финансовата система и в частност на европейското финансиране, посредством който се прогнозира и одобряват всички приходи и разходи, необходими за практическото изпълнение на приоритетите на ЕС. Във връзка с това той спомага за практическото изпълнение на поставените цели и основни политики, осигуряващи устойчиво и балансирано развитие на страните.

Трето. След открояване и систематизиране на същността, целите и обхвата на инструментите и политиките на ЕС се очертава тясната взаимовръзка между европейското финансиране и постигане на общите цели за икономическо, социално и териториално сближаване. В резултат на това, европейските фондове и политики, като основни инструменти на европейско финансиране, придобиват особена актуалност в контекста на икономическа конвергенция на страните от ЕС, която от своя страна налага необходимостта от период на трансформация, особено у нас. На тази основа ключът към решаването на основните проблеми е прилагането на набор от водещи приоритети на Стратегия „Европа 2020“, която цели актуализиране и стабилизиране на политиките за реализиране на висок растеж и запазване на европейски стандарт на живот във всяка страна-членка. Реализирането на представените насоки и предизвикателства се основава на изграждане на нова икономика – базирана на знания, иновации и устойчиво развитие.

Четвърто. В резултат на извършения преглед на основните стратегически документи се затвърждава изводът, че постигането на интегрираност сред общите

политики е една от основните цели на ЕС, гарантираща икономически растеж чрез балансирано сътрудничество, инвестиции и иновации. Съобразно тези предпоставки се откроява актуалността и значимостта на европейското финансиране, като основно средство за постигане на устойчиво и ефективно развитие на страните-членки на Съюза.

Пето. Изведената обобщена концепция за профила на европейското финансиране се обединява около твърдението, че то се явява съществена, важна и необходима част от алгоритъма за реализацията на целите на всяка страна-членка по пътя към интегрирането ѝ в Европейското икономическо пространство. В тази връзка постигането на по-голям ефект от европейското финансиране у нас е възможно само при наличието на стриктно спазване на разписаните стратегии, планове и програми за развитие на страната, които пряко кореспондират с идеите за развитие и потребностите на всеки регион, и Общността като цяло.

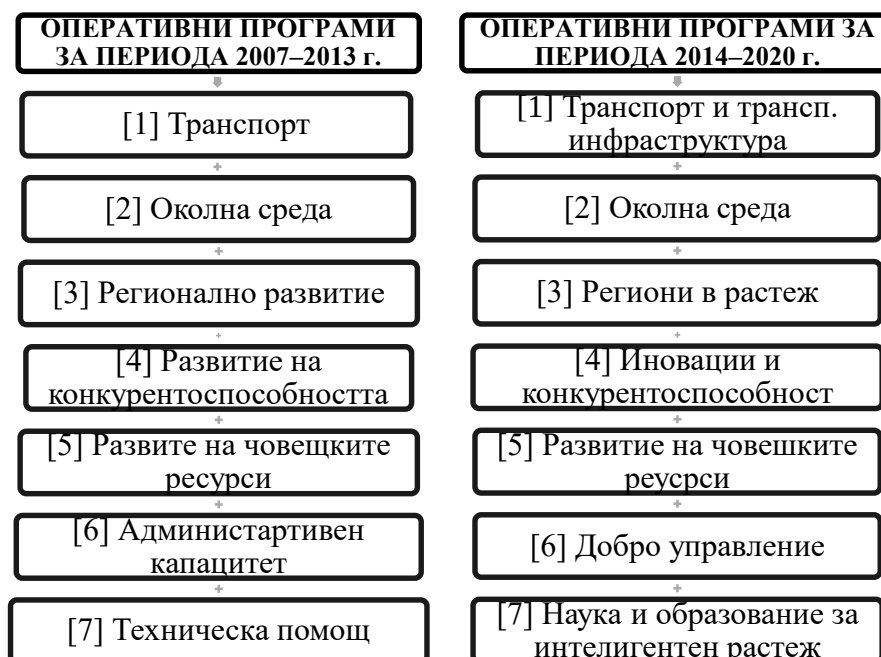
ГЛАВА II. ВЛИЯНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ФИНАНСИРАНЕ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ

Глава втора е разработена в обем от 79 стандартни страници и е структурирана в три параграфа. Изложението е основано на изследване зависимостта между целите и потребностите на националната икономика, инвестициите за тяхното постигане и резултатите, на база въздействието им върху социално-икономическия живот в отделните райони на страната.

Параграф 1. Специфика на Структурните оперативни програми за периода 2007–2013 г. и 2014–2020 г.

Изложението от дисертационния труд в тази част отразява националното управление на европейското финансиране в България по оперативните програми и откроява тяхната ключова роля чрез извършване на качествен и количествен анализ на ефективността на средствата, предоставени от ЕС. Настоящият параграф представлява сравнителен анализ на оперативните програми, основните цели, приоритети и предизвикателства през първия програмен период 2007–2013

г. за България и настоящия (2014–2020 г.) като инструмент за усвояване на европейското финансиране.

Фигура 3. Структурни оперативни програми на Р България за период 2007–2013 г. и 2014–2020 г.

На база представеното разнообразие от програми, може да се обобщи, че европейското финансиране представлява ключов фактор, подпомагащ едновременно целите на Стратегия „Европа 2020” и ефикасен начин за осъществяване на националните цели, свързани с догонване на средноевропейските нива на развитие и изграждане на конкурентоспособна икономика на България.

Параграф 2. Емпиричен анализ на ефективността на европейското финансиране в България за периода 2007–2013 г.

Оценяването на ефективността на европейското финансиране се реализира чрез сравнителен анализ между договорените, разполагаемите и реално изплатените средства по всяка оперативна програма през първия програмен период за България, представено в *Подпараграф 2.1. Анализ на финансовото управление на оперативните програми в България за периода 2007–2013 г.* На следващо място новият териториален обхват на районите в България, служещ като основа за провеждане на държавната политика за регионално развитие, дава

основание да се определят шестте района от ниво 2 (NUTS-2): Северозападен (СЗР); Северен централен (СЦР); Североизточен (СИР); Югоизточен (ЮИР); Южен централен район (ЮЦР) и Югозападен (ЮЗР) и да се представи разпределението на договорените средства по седемте ОП в шестте региона на страната, чиято цел е намаляване на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия, както и догонване на европейски стандарт на живот. На последно място е представено и анализирано реално усвоеното европейско финансиране, получено като безвъзмездна финансова помощ в шестте региона на страната по всяка ОП.

Извеждането на адекватна оценка и формулиране на правилни изводи относно ефективността на европейското финансиране в страната се основава на приложен финансово-икономически анализ на състоянието на българските региони *в Подпараграф 2.2*. Настоящата част отразява състоянието, проблемите, възможностите и задачите за развитие както на страната като цяло, така и на отделните райони на планиране, като отчита целите на европейската политика за сближаване, регионална конкурентоспособност и заетост, и европейско териториално сътрудничество, насочени към постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж в изпълнение на Стратегия „Европа 2020“.

В условията на икономическа нестабилност, на първо място, интерес представлява именно проследяване движението на основните показатели, посочени като приоритетни в Стратегията за достигане на общоевропейско ниво на развитие, а именно – заетост, научни изследвания, климат и енергия, образование и борба с бедността. На следващо място в съответствие с целите на настоящата част от дисертационния труд, а именно изследване на ефекта от европейското финансиране се поражда необходимостта от извеждане на финансово-икономически анализ на състоянието на отделните български региони, посредством специално подбран за целта инструментариум. Оценката на анализирания региони и съответните области се формира на базата на 10 финансово–икономически показатели, отразяващи състоянието и тенденциите в развитието на регионите в България за изминалия програмен период 2007–2013 г., изчислени на база консолидираните резултати към края на периода. Показателите

са подбрани въз основа на авторовото виждане за значимостта на факторите, влияещи върху икономическото състояние на регионите. Обследването на финансово-икономическите, наред с демографските и социалните показатели се основава на заложените цели и използваните индикатори при оценка на ефективността на разходването на средствата по оперативните програми на ЕС. Тяхното включване в анализа позволява да се даде най-точна и реална оценка на икономическото състояние на регионите в България. С оглед повишаване жизнения стандарт на населението, превъзможване на отрицателните демографски тенденции и използване на техния потенциал, е изготвен сравнителен анализ на шестте района в края на първия програмен период спрямо 2007 г.

Във връзка с проследяването на 10-те показатели в отделните региони в страната са формулирани следните по-важни обобщения:

➤ Най-висок БВП има съответно в Югозападен район, като само област София-град има около 32 182 млн. лв. за 2013 година, следван от Южен централен район, с най-голям дял е съответно област Пловдив – близо 6 273 млн. лв.

➤ Най-малък БВП има в област Видин (СЗР) – 492 млн. лв. за 2013 година, следвана от Силистра (СИР) – 564 млн. лв., Перник (ЮЗР) с 644 млн. лв. и Търговище (СИР) – 749 млн. лв.;

➤ Най-голям обем от привлечени преки чуждестранни инвестиции в края на периода има в област София-град с над 12,074 млрд. евро, следвана от област Бургас с около 2,438 млрд. евро.

➤ Областите с най ниски стойности на ПЧИ през 2013 г. са съответно Силистра (33 млрд. евро), Монтана (38 млрд. евро), Кюстендил (38 млрд. евро), Ямбол (53 млрд. евро) и Видин (59 млрд. евро).

➤ Най-висока заетост се отбелязва в област София-град с 67,5% (ЮЗР), област Габрово (СЦР) с 65,8%, област Благоевград (ЮЗР) – 63,3% и област Пловдив (ЮЦР) с 61,2%;

➤ Най-висока безработица се отчита в област Шумен (СИР) – 26%, Силистра (СИР) с 21,3%, и Смолян (ЮЦР) с 20,3%;

➤ Най-висока средна годишна работна заплата се отчита съответно в област София-град – 12 851 лв., следвана от област Стара Загора (ЮИР) с 9 414 лв., а областта, отчитаща най-ниска стойност е Видин (СРЗ) с 6 195 лв.

➤ При анализиране на относителния дял на населението с висше образование в края на първия програмен период е отчетена върховата позиция на област София-град с 45,8%, следвана от област Варна с 31,4% (СИР).

➤ С най-висок относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години с основно и по-ниско образование отчитат областите Разград с 41,9% и Търговище с 37% (СИР).

➤ От своя страна най-много средства, усвоени по линия на оперативните програми сред областите е София-град – близо 4,178 млрд. лв. в края на първия програмен период.

➤ Най-малко средства от оперативните програми са усвоени съответно в област Търговище с 1,023 млрд. лв., Смолян – 1,198 млрд. лв., Перник – 1,227 млрд. лв. и Видин – малко над 1,252 млрд. лв., отчитащи и едни от най-неблагоприятните стойности на развитие.

Като следващ етап от процеса на оценяване на база получените резултати, в **Подпараграф 2.3. Оценка на ефективността на европейското финансиране в българските региони**, авторът ранжира регионите по степен на развитие за изследвания период на база отчетените стойности на всеки един от анализиранияте показатели. С цел наличие на съпоставимост в оценката на анализиранияте показатели е необходимо стандартизиране на данните, като по този начин нивата на всеки индикатор се приравняват с оценки от 1 до 6, въз основа на представените стойности на показателите, като регионът, отчитащ най-високи нива получава 6, а съответно най-ниски – 1. В резултат на представения инструментариум за оценка и изведените обобщаващи оценки, като средна величина от всички показатели на отделните региони се установява, че Югозападният район, получава най-висока оценка (6,0) и се откроява пред останалите региони с по-активен ръст на развитие, както и чрез привличане на внушителен дял от инвестициите в България. На фона на останалите региони, при него се наблюдава доближаване до средно европейското равнище и наличие на възможности за достигне на европейските

стандарти. Оценката от 4,3 показва формиране на втори център на развитие – Югоизточен район, поради силно развития морски транспорт и туризъм. Като основна причина за това се определя международното пристанище Бургас, превръщащо се в главен възел на транспортната система на национално и международно ниво, през което преминава голяма част от външната търговия. Северозападният регион заема последното място по почти всички основни индикатори, отразяващи регионалното развитие и съответно отчита най-ниска обобщаваща оценка (1,7). Останалите обобщаващи оценки на регионите са по-близо до оценката на развитие на Северозападния отколкото на Югозападния регион. В този контекст се налага да бъдат предприети сериозни мерки за преодоляване на основните междурегионални и вътрешнорегионални различия през новия програмен период с оглед на бъдещото развитие на страната.

Ефективността на усвоените средства от ОП в отделните области се определя посредством прилагането на вече представените финансово-икономически показатели, позволяващи да се проследява икономическото развитие на страната. В съответствие с поставената изследователска теза, посредством приложението на регресионен анализ, авторът доказва, че като основна причина за увеличаването на капацитета на българските региони и трансформирането им в атрактивно място за живот и предприемачество, със запазени културни и природни ценности, се определя размерът и ефективността на усвоените средства по оперативните програми на ЕС.

Приложението на регресионния анализ се извършва посредством съпоставяне размера на усвоените средства по ОП за периода 2007–2013 г. и анализиранияте показатели, характеризиращи икономическото състояние на отделните области в България. С цел наличие на съпоставимост е необходимо отново привеждането им в единна размерност. Равнищата на всеки показател се представят в оценки от 1 до 28, като областта с най-високо равнище получава 28, втората – 27 и т.н., а съответно с най-ниско 1. Преобразуването на оценителната скала, се налага поради особеностите при приложението на регресионния анализ, като метод за извеждане на зависимости. Наличието на повече на брой стойности е гарант за извеждане на правдоподобни зависимости. Ограниченият брой райони

(шест на брой), изследвани до момента, налага да се извършва съпоставка на областите от всеки регион с анализираният финансов показател. Така скалата на оценяване придобива максимална стойност от 28, съответстваща на броя на областите във всички анализирани райони.

При анализа се използва обобщената оценка на 28-те области от 10-те показателя и приведените стойности на усвоените европейски средства в позиции от 1 до 28. Регресионният анализ, като основа за провеждане на ефективен финансов анализ, е осъществен с помощта на Data Analysis в MS Excel, а на база получените резултати на зависимостите (европейските средства и обобщената оценка на показателите във всяка от областите в българските райони) са **формулирани следните изводи:**

➤ Полученият регресионен коефициент (0,5418) е положителен, което свидетелства за наличие на права зависимост между независимата променлива – усвоените средства и зависимата – оценката на финансово-икономическото развитие на 28-те области в шестте региона на страната.

➤ Тестът за статистическа значимост T-stat показва дали този β -коефициент (0,54) е статистически различен от 0, т.е. дали не е на случаен принцип. Резултатът показва стойност от 8,67, което поставя този T-stat в 95% интервал на доверителност и означава 95% сигурност, че този β -коефициент е различен от 0.

➤ P-value – показва каква е вероятността да има грешка в модела и при положение, че в случая клони към 0 се затвърждава статистическата значимост на линейната регресия.

➤ R^2 – полученият резултат показва, че 74% от изменението на тази обобщена оценка на показателите се обяснява от изменението на усвоените средства.

➤ Положителният наклон в линията на тренда показва правата връзка и положителното влияние на усвоените средства по оперативните програми върху икономическото развитие на областите в България.

➤ Съответно областта с най-малко усвоени средства – Видин отчита най-ниски стойности на развитие през края на първия програмен период. На

следващо място сред областите, отчитащи ниски стойности на развитие и ниска усвояемост на европейските средства по ОП са съответно Силистра и Монтана. Област София-град остава национален двигател на икономически растеж и водеща по усвояване на европейското финансиране, което естествено влияе и върху основното развитие на Югозападния регион. На следващо място се нареждат областите Бургас и Пловдив, което потвърждава и правата зависимост между усвоените средства и положителната оценка на развитие.

Параграф 3. Тенденции при усвояване на европейските средства от бенефициентите в България за периода 2007–2013 г.

Описаните тенденции по отношение на европейското финансиране изискват установяване на цялостния напредък по отношение на физическото и финансово изпълнение на реализираните проекти по седемте оперативни програми през първия планов период. Това позволява да се подчертае триадата „европейски средства – бенефициенти – икономически растеж“ и да се извърши обективна оценка на ефективността от европейското финансиране. Реализацията на тази зависимост обосновава потребността от детайлизиране на основни групи бенефициенти по количествени параметри – брой, относителен дял сред съвкупността, брой реализирани проекти и стойност на усвоените средства, представени в *Подпараграф 3.1. Емпиричен профил на бенефициентите по оперативните програми на ЕС за периода 2007–2013 г. в България*. Селекцията на отделните бенефициенти по групи е извършена по признака собственост – частна и публична, базирана на данни от Информационна система за управление и наблюдение на структурните инструменти на ЕС в България за периода 2007–2013 г., класифицирани в пет основни групи държавни институции – държавни институции, учебни и медицински заведения, нестопански организации, предприятия и други. Анализът на броя на бенефициентите и проектите, с които са кандидатствали за европейско финансиране показва превес на броя на частните компании над публичните институции. Това се дължи на широкия спектър от големи, средни, малки и микро предприятия, както и тяхното многообразие в осъществяваните дейности и сектори. Разпределението на бенефициентите

представя около 30 вида държавни и частни институции и техният относителен дял спрямо общия брой, като оценяването на тенденциите при усвояването на средствата от ЕС има за цел да гарантира, че европейското финансиране продължава ефективно да подкрепя успешното изпълнение на целите на интеграция и развитие в страната, а основни действащи лица в този процес са бенефициентите в България. Нарастващият брой бенефициенти показва, че средствата, предоставени по линия на ОП са адекватен механизъм за удовлетворяване на техните потребности, като същевременно спомага за икономическо развитие на България. На следващо място е представено разпределението на усвоените средства, изплатени на основните групи бенефициенти по всички оперативни програми за периода 2007–2013 г. Очертана е структурата на бенефициентите във група и съответстващият ѝ относителен дял в общата сума на всяка група институции. Като основни източници на средства, ОП отразяват ключовите приоритети в развитието на общността и направленията, в които трябва да работят страните-членки. На практика реализирането на основните цели на оперативните програми се осъществява с изключителната роля на бенефициентите. В *Подпараграф 3.2. Анализ на усвоените европейски средства по оперативните програми през първия планов период от бенефициентите в България* е извършен обстоятелствен и адекватен анализ на спецификата на бенефициентите по всяка от оперативните програми и размера на усвоените от тях средства през първия програмен период. Резултатите от анализа дават възможност да бъдат изведени основните тенденции при усвояването на европейските средства по всяка ОП от бенефициентите. Обобщено е, че бенефициентите, усвоили най-голям обем ресурси, са държавните институции (общини, агенции) по всички програми с изключение на ОП „Развитие на конкурентоспособността“, където крайни бенефициенти са главно български предприятия. Във връзка с това е необходимо продължаващото усъвършенстване на процеса по управление на средствата и предприемането на специфични мерки, целящи максимизиране на резултатите от реализацията на европейското финансиране в условия на ограниченост на ресурсите.

На база на анализираната емпирична информация във втора глава са формулирани следните по-важни изводи:

Първо. След обстоен сравнителен анализ на целите и приоритетите на оперативните програми през изминалия и настоящия програмен период са установени нови предизвикателства пред участващите звена, в процеса по усвояване и инвестиране на европейски средства у нас. Въз основа на заложените приоритети по ОП, които пряко кореспондират с идеите за икономическо и социално развитие на ЕС и въпреки проблемите при усвояването и управлението на средствата, България успява да повиши своето благосъстояние, в резултат от значителния принос на усвоените средства по оперативните програми, което доказва заложената изследователска теза.

Второ. Анализираните икономически показатели и получените резултати в отделните региони на страната показват, че е налице положителен ефект от европейското финансиране, спрямо началото на периода в основните направления като инфраструктура, качеството на човешките ресурси, предприемачество, иновативното производство и др. В същото време България остава страната, отчитаща най-ниски стойности на развитие в ЕС, което налага да се подчертае, че средствата предоставени, от Еврофондовете не могат да бъдат основен двигател за икономически растеж, а само фактор, който да мобилизира допълнителен финансов ресурс в страната в общозначими области като регионално развитие, заетост, социално приобщаване и др.

Трето. Равнището на икономическо развитие на шестте региона след края на първия програмен период, измерено посредством представените показатели, отчита запазване на вътрешнорегионалните и междурегионалните различия, но в значително по-малка степен спрямо началото – 2007 г. През 2006 г., преди влизането на страната в ЕС, тя отчете БВП от около 26,5 млрд. евро, като през 2013 г. достигна около 40 млрд. евро. Или за седем години от членството на страната в ЕС се наблюдава увеличение от около 13,5 млрд. евро. От своя страна отчетеното регионално развитие в отделните райони създава необходимост от насърчаване на местните инвестиции, стимулиране развитието на трите вида икономически сектори в образуването на брутната добавена стойност, освен това

създаване на условия за нови работни места и стимулиране на образованието и професионалната квалификация. Предвид тези мерки са необходими съществени промени и действия в посочените области на развитие в съответствие с потребностите на отделните райони.

Четвърто. Основавайки се на извършеното изследване на управлението и усвояването на средствата по ОП се стига до извода, че то може да се определи като недостатъчно ефективно. Причините за това следва да бъдат търсени, както и да бъдат предложени мерки за повишаване ефективността на европейското финансиране у нас през настоящия програмен период. Освен това е налице необходимост от оптимизиране дейността на всеки етап от реализацията на проектите. Открити са съществени пропуски в процесите по управление на усвоените средства, като решението на проблема би могло да се търси в изграждане на система за проследяване на средствата и отчитане на реалния ефект от тяхното разходване както на национално, така и на регионално ниво.

Пето. Като основен фактор за увеличаване ефективността на европейското финансиране се определя количественото и качествено управление, ориентирано към постигане на основните цели на оперативните програми, и на Общността като цяло, но и съобразено с удовлетворяване потребностите на бенефициентите и отделните райони в страната. Освен това изграждането на рационално институционално управление на средствата от фондовете, заедно със създаването на система за координация е необходимо условие за по-ефективно разпределение на дейностите и задълженията между бенефициентите и УО в цялостния процес по реализация на проектите. Това ще спомогне за своевременното стабилизиране на административния потенциал на органите и бенефициентите, както и за търсеното резултатно изпълнение на ОП.

Шесто. След извършения анализ на средствата по ОП и натрупания опит през първия програмен период се затвърждава изводът, че се налага необходимостта от извършване на допълнителни изменения в нормативните документи и процедури, което ще доведе до оптимизиране на дейностите по кандидатстване, изпълнение и отчитане на проектите и е предпоставка за по-ефективна работа в бъдеще.

ГЛАВА III. ОЦЕНКА НА ЕФЕКТИВНОСТТА НА ЕВРОПЕЙСКОТО ФИНАНСИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ

Глава трета има практико-приложен характер и е разработена в обем от 75 стандартни страници. Тя е структурирана в три параграфа, като вниманието е насочено върху проектиране на анкетно проучване с цел извършване на обективна оценка на ефективността на европейското финансиране сред селектирани групи бенефициенти.

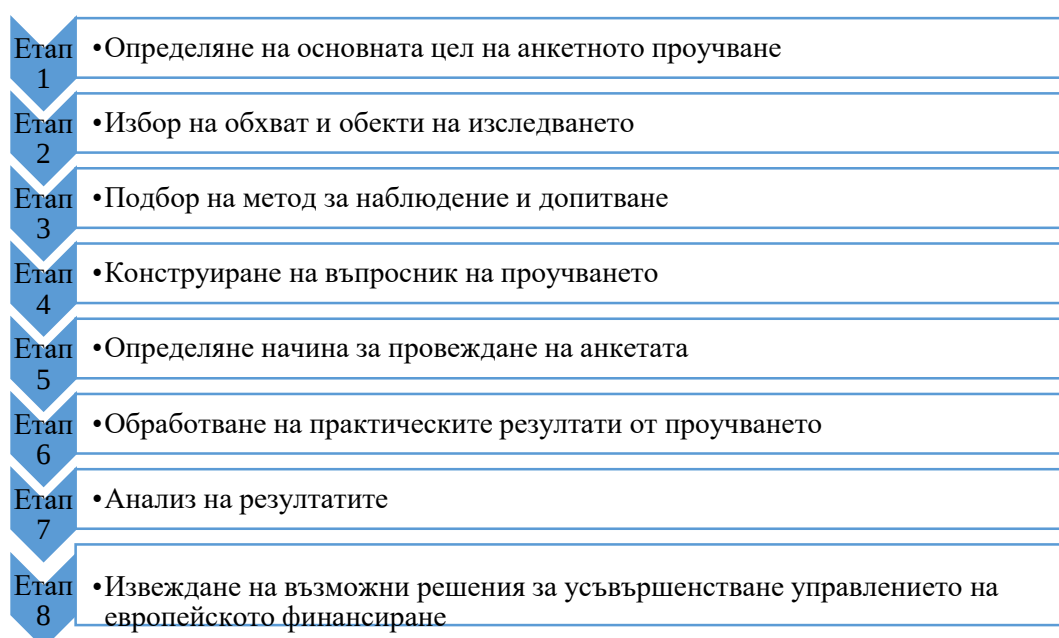
Параграф 1. Проектиране, методология и реализация на анкетното проучване за изследване ефективността на европейското финансиране от гледна точка на бенефициентите

В настоящото изложение специално внимание се отделя на изследване ефективността на европейското финансиране от гледна точка на бенефициентите чрез проектиране, методология и реализация на анкетното проучване сред селектирани групи бенефициенти. На база гореизложеното и следвайки логиката на дисертационния труд, в изпълнение на заложените цели настоящото изложение се фокусира около няколко оси – оценка на ефективността на европейското финансиране за периода (2007–2013 г.) на база анкетно проучване, заключения за настъпилите промени в българското общество като част от ЕС и необходимостта от предприемане на реформи в процедурите по разработване, изпълнение, оценка и контрол на проектите по ОП на ЕС.

В допълнение от възприетия в настоящата разработка метод за оценка на ефективността и с цел обективизиране на анализа, се поражда необходимост от анализ възприятията на бенефициентите по отношение ползите и проблемите, които те са отчели в резултат на предоставените им европейските средства по ОП. Изследването е базирано на метода на анкетното проучване, който се прилага сред селектираните групи бенефициенти. Изборът на този изследователски подход се обосновава от факта, че той е считан за един от най-достоверните количествени методи на регистрация, на базата на който могат да бъдат изведени обективни резултати. Именно поради тази причина се смята, че качествена и надеждна

оценка на ефективността от европейското финансиране в България, би могла да се даде чрез неговото приложение.

Анкетното проучване се прилага сред българските бенефициенти по оперативните програми, финансирани от европейските фондове, тъй като те имат ключова роля в процеса на усвояване и инвестирането на европейските средства у нас. Основната цел е да се идентифицират както проблемите, така и отчетените възможности при усвояването на европейското финансиране. Авторът на дисертационния труд, разработва и прилага методика за провеждане на анкетното проучване, която се базира на последователност от етапи, представени на Фиг. 4.

Фигура 4. Методология на провеждане на анкетното проучване

Съобразно горните предпоставки при формирането на извадката са спазени определени изисквания, които допринасят за получените достоверни и обосновани резултати:

- ✓ подборът на единиците в извадката е безпристрастен;
- ✓ подборът е случаен, т.е. всички единици (6503 бр.) от генералната съвкупност имат еднакъв шанс да попаднат в извадката;
- ✓ обемът на извадката е достатъчно голям, за да се получи реална представа за свойствата на съвкупността (455 бр.);
- ✓ извадката е репрезентативна (7%).

Параграф 2. Емпиричен анализ на резултатите от проведеното анкетно проучване сред бенефициентите на европейски средства

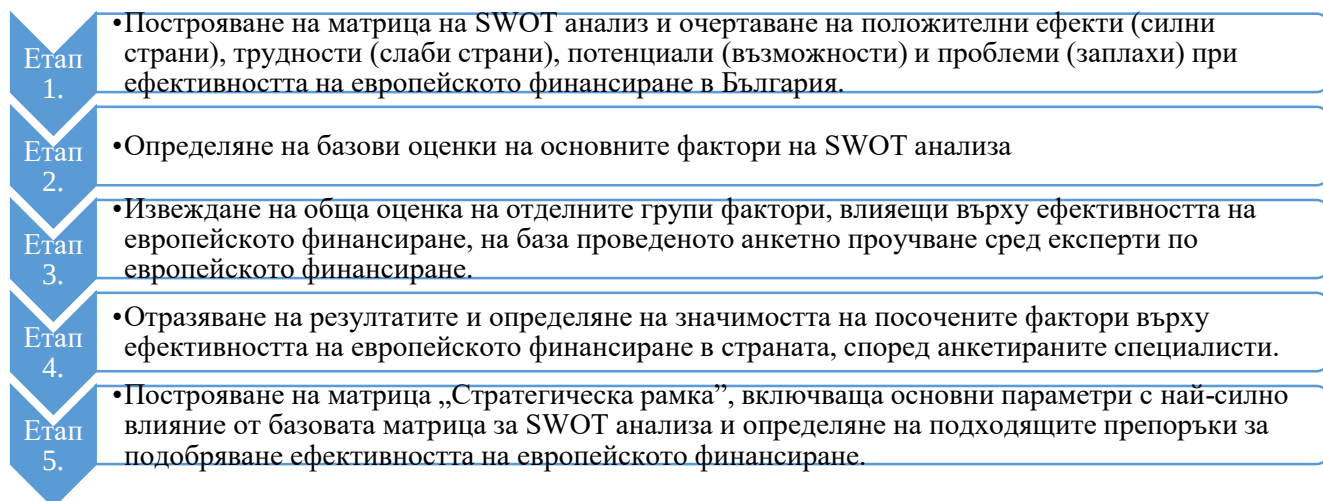
Проучването позволява да се установят нагласите на бенефициентите относно основните ползи, трудности, възможности и заплахи във връзка с управлението на европейските средства. С оглед на максимална обективност, ефективността на европейското финансиране се изследва и оценява през призмата на мнението на отделните групи бенефициенти по ОП. В резултат на това са изведени конкретни насоки с цел установяване на проблемните области, ползи и приоритети, и са обобщени основни изводи, които да послужат като фундамент за икономическото развитие на България за периода 2014–2020 г. Основание на представените твърдения се явяват практическите резултати от проведената анкета сред общо 455 институции, представители на петте групи бенефициенти от шест региона на страната. За да бъде постигнат необходимият обем на извадката, съдържащ достатъчен брой единици, които да отразяват обективно мнението на бенефициентите, включени в изследването, се получава възвръщаемост от около 75%, което гарантира тяхната достоверност (342 бр.).

Опитът на бенефициентите разкрива техния потенциал за повишаване ефективността на европейското финансиране и позволява да се оцени максимално обективно влиянието им. В заключение може да се каже, че въпреки натрупания опит през изминалия програмен период се установява, че бенефициентите все още нямат необходимия им капацитет, който да максимизира положителните ефекти от европейското финансиране в България. Липсата на управленска воля за провеждане на качествена дейност по изготвяне на работещи механизми е основна пречка за постигане на по-голяма ефективност. Изследването разкрива и необходимостта от поддържане на непрекъснат диалог между бенефициентите и УО, с цел подобряване на икономическата, социалната и бизнес среда.

Параграф 3. Възможности за усъвършенстване дейностите по управление на европейското финансиране през настоящия програмен период (2014–2020 г.)

На финалния етап от оценяването, въз основа на получените резултати и приложението на SWOT анализ, са изведени възможности за усъвършенстване, които биха спомогнали за повишаване ефективността от използването на средствата от Еврофондовете.

След анализираната теоретична, емпирична и практико-приложна информация, представена в трите глави на дисертационния труд и посредством приложението на **SWOT анализ** са изведени основните фактори, влияещи върху ефективността на европейското финансиране и чрез етапно приложение на инструментариум за оптимизиране ефективността на европейското финансиране в България (фиг. 5).

Фигура 5. Етапи на приложение на инструментариум за оптимизиране ефективността на европейското финансиране в България

Изборът и приложението на инструментариума се базира на възможността да се очертаят силните и слабите страни на европейското финансиране в България и да се установят възможностите и заплахите пред страната през втория програмен период. Във връзка с това *първият етап съдържа построяване на матрица на SWOT анализ и очертаване на основните фактори.*

Вторият етап обхваща определяне на базови оценки на основните фактори на SWOT анализа. Като фундамент от проведеното анкетно проучване са изведени основните фактори, влияещи върху ефективността на европейското финансиране за оценяване от експерти, свързани с управлението на проекти по ОП. Следвайки обективност на представения инструментариум се налага изясняване на експертната оценка, която включва два елемента – количествена

оценка според критерия „ефективност“ и рангова оценка. Количествената оценка показва до каква степен дадения фактор влияе върху ефективността на европейското финансиране. Възможните оценки, които анкетираните бенефициенти по ОП могат да посочат са по скала от 1 до 5, като 1 отразява незначително влияние, а 5 съответно значително влияние върху ефективността на европейското финансиране в България. От своя страна ранговата оценка показва възможността на съответния фактор за влияние върху ефективността на европейското финансиране, варираща от 1 до 3, съответно при 1 се отчита най-ниска тежест, при 3 – изключителна тежест.

Третият етап отразява извеждане на обща оценка на отделните групи фактори, получени като произведение между количествената и рангова оценка според анкетираните експерти. Във връзка с това резултатите са представени таблично в низходящ ред и показват влиянието им върху ефективността на европейското финансиране в страната.

Четвъртият етап представя визуализирането на обобщените оценки на отделните фактори, на база получените резултати, и определяне значимостта им върху ефективността на европейското финансиране в страната, според анкетираните специалисти. Графичното представяне на получените резултати от общите оценки на респондентите относно факторите, влияещи върху ефективността на европейското финансиране, идентифицира най-значимите и дава възможност да бъдат формулирани насоки за действие.

Последният етап е свързан с построяване на матрица „Стратегическа рамка“, включваща основни параметри с най-силно влияние от базовата матрица за SWOT анализа и определяне на конкретни препоръки за подобряване ефективността на европейското финансиране.

		Силни страни				Слаби страни		
		Приток на свободни парични средства за постигане на националните цели	Приложение на европейското законодателство и изградена ясна рамка за изпълнение на национални цели чрез европейското финансиране	Повишаване на трудовата заетост, по-добро образование и развитие на иновациите и инвестиции за интелигентен и устойчив растеж		Трудности при изготвянето на проектните предложения и необходимата документация	Слабости при програмирането	Несъответствие между целите на проектите и основните приоритети на страната
Заплахи	оценка	13,11	10,44	8,76	оценка	9,18	8,07	5,3
Недостатъчно усвояване на европейското финансиране	8,61	Насърчаване използването на иновативните инструменти на ЕС и предлагането на преференциални банкови заеми, необходими за осигуряването на съфинансиране и текущи средства			8,61			
Липса на средства за съфинансиране на проектите на бенефициентите	8,54				8,54	Стимулиране информираността на бенефициентите относно основните инструменти за осигуряване на допълнителен финансов ресурс		
Организационни и административни проблеми при изпълнението и отчитането на проектите	8,21				8,21	Намаляване на бюрократичната тежест при изготвянето на проектните предложения		
Увеличаване на регионалните различия	7,02				7,02			Активно отношение към постигането и съответствието на целите на

								проектите с потребностите на регионите
Неустойчиви проекти от страна на бенефициентите	5,37			Стимулиране трудовата заетост и професионалната квалификация с помощта на европейското финансиране	5,37			
Възможности	бал	13,11	10,44	8,76	бал	9,18	8,07	5,3
Да се търси ефект от европейското финансиране за страната	10,9	Подобряване условията при оценка на проектите чрез акцентиране върху резултатите			10,94			
Да се насърчи диалога между управлението и бенефициентите	10,3				10,31	Подобряване качеството на административния капацитет		
Да се постави по-голям акцент върху действащите механизми и добрите практики	9,72		Оптимизиране на изградените механизми, гарантиращи устойчивост на проектите		9,72			
Да се направят нормативни промени относно програмната и проектна документация	9,04				9,04	Намаляване сроковете по оценяване и верифициране на разходите		
Да има предвидимост и яснота за дълъг период	8,37				8,37			Засилване на мероприятията, подпомагащи информираността и опита на потенциалните бенефициенти

Таблица 1. Стратегическа рамка на ефективността на европейското финансиране

Ролята на горе изброените фактори и получени резултати дава възможност за приоритизиране на поставяните стратегически цели и дейности, необходими за повишаване ефективността на европейското финансиране. Рационалното управление зависи от това, до каква степен е в състояние да отговори на различните влияния. В тази връзка необходимостта от реформи налага поставянето на няколко основни фокуса, насочени към повишаване ефективността на европейското финансиране. Силните и слабите страни, както и възможностите и заплахите, (разгледани в „Стратегическата карта“) са избрани на базата на експертна оценка, която представлява съчетание на възможни варианти за конкретни действия при неутрализиране на слабите страни и заплахите.

На база резултатите от стратегическия анализ, са предложени следните възможни варианти за конкретни действия при неутрализиране на слабите страни и заплахите:

Първо. Насърчаване използването на иновативните инструменти на ЕС и предлагането на преференциални банкови заеми, необходими за осигуряването на съфинансиране и текущи средства.

Второ. Стимулиране трудовата заетост и професионалната квалификация с помощта на европейското финансиране.

Трето. Стимулиране информираността на бенефициентите относно основните инструменти за осигуряване на допълнителен финансов ресурс;

Четвърто. Намаляване на бюрократичната тежест при изготвянето на проектните предложения.

Пето. Въвеждане на изисквания за целесъобразността на европейското финансиране и съответствие между целите на проектите с потребностите на регионите.

Шесто. Подобряване условията при оценка на проектите чрез акцентиране върху резултатите.

Седмо. Оптимизиране на изградените механизми, гарантиращи устойчивост на проектите.

Осмо. Подобряване качеството на административния капацитет.

Девето. Намаляване сроковете по оценяване и верифициране на разходите.

Десето. Засилване на мероприятията, подпомагащи информираността и опита на потенциалните бенефициенти.

На база извършеното практико-приложно изследване в трета глава са формулирани следните по-важни изводи:

Първо. Проведеното анкетно проучване сред селектираните пет групи бенефициенти отразява нагласите и мнението им като основни участници при усвояването на европейското финансиране. Предложената оценка се базира на измерване на влиянието на европейските средства върху отделните бенефициенти на база техния опит и мнение, обосновани са положителните и отрицателни ефекти на европейското финансиране и са установени основните възможности и проблеми през втория програмен период. В тази връзка констатирането на значителни несъответствия между очертаните приоритети и постигането на планираните резултати по отношение подобряване на социално-икономическия живот в страната изискват по-рационално планиране на последващи действия в посока промяна, целяща постигане на ефективен мениджмънт на европейското финансиране.

Второ. Изследването разкрива необходимостта от непрекъснат диалог между бенефициентите и УО на ОП, чиято основна цел е подобряване на икономическата, социална и бизнес среда в страната. Освен това проведеното анкетно проучване позволява да бъдат изведени основните проблеми и трудности при всеки етап от реализацията на проектите с европейски средства, които от своя страна влияят върху нерационалното оползотворяване на ресурсите.

Трето. Анализиранията информация дава възможност посредством приложението на инструментариума на SWOT анализа да бъде доказано общо положително влияние на европейското финансиране. Освен това получените резултати от изследването извеждат основните фактори, влияещи върху постигането на по-голям ефект от европейското финансиране. Установена е необходимост от префокусиране на инвестициите, които да са съобразени с потребностите на съответните региони и области в страната и в частност засилването на подкрепата на изоставащите райони в страната.

Четвърто. Предложените стратегически насоки за усъвършенстване дейностите по по-целесъобразно управление на европейското финансиране в страната имат за цел да се използват като отправна точка за по-ефективно оползотворяване на средствата от ЕС през настоящия програмен период и постигане на икономически растеж и конвергенция.

Пето. Изведените характеристики на европейското финансиране в предходните изложения на дисертационния труд дават основанията да бъде дефинирано като общозначим процес за икономическото интегриране и развитие. Необходимостта от прилагане на по-рационално управление на европейските средства по ОП налага използването на интегриран подход на финансиране чрез специфичните източници на финансиране, осигуряващи необходимите допълнителни средства в условия на недостиг на ресурс и стимулирането на най-широк кръг от инструменти. В допълнение се въвежда и задължително условие за формулиране на ясни и конкретни средносрочни приоритети във всеки регион, които пряко да кореспондират с целите както на страната, така и на Общността като цяло.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключението се обобщават основните изводи и постигнатите резултати от направеното изследване. Отчита се степента на решаване на поставените научни задачи.

III. НАСОКИ ЗА БЪДЕЩИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

С посочените основни изследователски насоки, влизащи в обхвата на дисертационния труд, проблематиката по отношение на европейското финансиране не се изчерпва. Темата продължава да бъде актуална и могат да се формулират следните насоки за бъдеща научна работа:

1. Изследване ефективността на европейското финансиране в България след приключване на настоящия програмен период (2014–2020 г.) и съпоставяне на постигнатите резултати с предходния програмен период (2007 – 2013 г.).

2. Разширяване на обхвата от нови изследвания в областта на европейското финансиране чрез проследяване на зависимостта между вложените средства и постигнатите нива на развитие на българската икономика.

3. Формулиране на нови мерки, предлагане на решения и изграждане на механизми за ограничаване на основните проблеми, както и фокусиране на усилията за ускорена конвергенция и интеграция в проблемните области, и предоставяне на възможности за бъдещо доразвиване на идеята за влиянието на европейското финансиране върху българската икономика.

IV. СПРАВКА ЗА НАУЧНИТЕ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Първо. В резултат на авторово обследване на теоретични, нормативни и практико-приложни постановки, идентифицирани в процеса на изследването, е синтезиран обобщен и многоаспектен профил на обекта на дисертационния труд и е предложена собствена дефиниция на понятието „европейско финансиране“. Разработена е авторова класификация на основните инструменти на европейското финансиране, което спомага да се установи неговата роля и значение за развитието на ЕС.

Второ. На базата на извършен сравнителен анализ е осъществена съпоставка между приоритетните области на интервенция през двата програми периода (2007–2013 г. и 2014–2020 г.), дефинирани в оперативните програми, и е разкрита необходимостта от пренасочване на акцентите на финансирането към ключови проблеми, въздействащи в най-голяма степен върху повишаването на ефективността на европейското финансиране. Оценено е финансовото управление на договорените, отпуснатите и реално усвоени средства от бенефициентите по линия на оперативните програми за периода 2007–2013 г., както и усвоеното европейско финансиране в отделните планови региона на България.

Трето. Въз основа на специално подбран за целта авторов инструментариум от десет финансово-икономически показатели е оценено икономическото състояние на шестте планови региона в страната в началото и в края на първия програмен период. Проследена е логическата връзка между разпределението на европейското финансиране в българските региони и постигнатите от тях нива на развитие през периода, като посредством регресионен анализ е доказано влиянието на европейските средства върху националната икономика.

Четвърто. На основата на проведено авторово анкетно проучване в практиката сред селектирани пет основни групи бенефициенти на европейски средства, е извършена обективна оценка на ефективността на европейското финансиране, установени са нагласите на бенефициентите и са изведени основните проблеми при кандидатстването, усвояването и управлението на европейските средства.

Пето. На база приложение на инструментариума на SWOT анализ са очертани положителни и отрицателни ефекти от европейското финансиране в България, както и са изведени допълнителни възможности и рискове пред страната ни през втория програмен период. Въз основа на получените резултати са направени препоръки, които биха могли да се използват от всички участници в процеса по управлението на европейските средства, с цел повишаване ефективността на европейското финансиране в България през настоящия програмен период.

V. СПИСЪК С ПУБЛИКАЦИИТЕ НА ДОКТОРАНТА

Студии:

1. **Георгиева, Г.** Ефективност на европейското финансиране в българските региони // *Годишен алманах. Научни изследвания на докторанти на СА Д. А. Ценов – Свищов*, кн. 9, АИ Ценов, 2015, с. 114-137 (ISSN: 1313-6542)

Статии:

1. **Георгиева, Г.** Бенефициентите – ключов компонент в процеса на европейско финансиране в Р България // *Годишен алманах. Научни изследвания на докторанти на СА Д. А. Ценов – Свищов*, кн. 11, АИ Ценов, 2016, с. 81-103 (ISSN: 1313-6542)

Научни доклади:

1. **Георгиева, Г.** Ролята на България при формиране бюджета на ЕС // *Икономическо благосъстояние чрез споделяне на знания: Международна научна конференция – Свищов, 09-10 ноември 2016 г., Том 2*, АИ Ценов, с. 91-96 (ISBN 978-954-23-1186-7)

2. **Георгиева, Г.** Анализ на европейското финансиране в България за периода 2007 – 2013 г. // *Европейски практики и национални рефлексии в планирането: Международна юбилейна научно-практическа конференция. Сборник доклади – Свищов, 24-25 април 2015 г., том III*, АИ Ценов, с. 421-427 (ISBN: 978-954-23-1080-8).

3. **Георгиева, Г.** Анализ на европейската политика за сближаване за периода 2007–2013 г. // *Годишник. Конференция за студентско и научно творчество, Бургаски свободен университет, 2015, Том XXXI*, с.442-448 (ISSN: 1311-221-X)

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ И ДОСТОВЕРНОСТ

Дисертационният труд в общ обем от 260 стр. под заглавие: „ЕФЕКТИВНОСТ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ФИНАНСИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ“ е автентичен и представлява собствена научна продукция на автора. В него са използвани авторски идеи, текстове и визуализация чрез съответните графики, схеми, таблици и формулен апарат, като са спазени всички изисквания на Закона за авторското право и сродните му права чрез надлежно цитиране и позоваване на чужда авторска мисъл, както и данни, включително:

1. Постигнатите в дисертационния труд резултати и изведени приноси са оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които авторът няма участия.

2. Представената от автора информация във вид на копия на документи и публикации, лично съставени справки и др. съответства на обективната истина.

3. Научните резултати, които са получени и/или публикувани от други автори, са надлежно и подробно цитирани в библиографията.

Декларатор:

(Докторант Галя Павлова Георгиева)